

УДК 327+339.5:355.01(477+470)"20"

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.25.20>

Щуренко Ф.В.

аспірант,

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4661-3326>

Shchurenko Fedir

State University "Uzhhorod National University"

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЯКІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ПРОЛОНГОВАНОГО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

EFFECTIVENESS OF THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION AND THE QUALITY OF DEMOCRACY UNDER CONDITIONS OF A PROLONGED STATE OF EMERGENCY

У статті проаналізовано історичний і сучасний досвід функціонування держави в умовах тривалого воєнного стану як особливого правового режиму, що водночас і мобілізує суспільство до протидії загрозам, і створює системні ризики: деформацію відносин, зниження ефективності управління, трансформацію демократичних практик. Наголошено на інституційних проблемах, корупції та опортунізмі, які ускладнюють процеси забезпечення результативності державного управління. Показано, що пролонгований надзвичайний стан спричиняє апатію, виснаження, зниження громадської активності, що веде до деградації і соціального капіталу, і легітимності влади. Підкреслено потребу балансу між безпекою та демократією, а також значення політичної культури еліти, інституційної спроможності органів держави та розвитку громадянського суспільства для збереження державності України.

Ключові слова: ефективність механізмів соціального управління, соціальна самоорганізація, довготривалий воєнний стан, потенціал державності, трансформація демократичних практик, органи державної влади.

The article explores historical and current experiences of state functioning under prolonged emergency or martial law, seen as special legal regimes generating long-term and urgent challenges. While such regimes can mobilize institutions to counter threats, they also bring systemic risks-distorting social relations, reducing public administration efficiency, and transforming democratic practices. Emphasis is placed on institutional challenges to adopting new governance standards amid efforts to enhance defense capacity. Corruption and institutional dysfunctions weaken governance, while opportunistic behavior hinders reforms. The study notes insufficient scholarly focus on how martial law transforms democracy and people's rights, including judicial oversight. Repeated emergencies distort socio-political processes, reduce the diversity of social practices, and impair mechanisms for evaluating governance effectiveness. Performative patriotism may conceal rising collaborationism and treason. Prolonged emergencies function as self-replicating systems shaped by the "path dependency effect", undermining social governance and fostering apathy. Such regimes psychologically affect both government and citizens, expanding executive power, restricting rights, and damaging the economy and social sphere. Declining administration efficiency stems from structural, institutional, and psychological causes, with public apathy accelerating governance degradation. Key drivers include fatigue-induced apathy, psychological exhaustion, declining civic engagement, normalization of restricted rights, and alienation from power. These erode social capital, stability, and legitimacy. Balancing security and democracy is vital, as overregulation of civil initiatives weakens statehood. Unlike systems where electoral moods

ensure stability, Ukraine's resilience depends on the political culture of its elite. The article focuses on political-administrative culture, institutional capacity, and civil society maturity. Only balanced interaction among these ensures democratic continuity and stronger statehood. Operational agility and strategic quality in decision-making must align with democratic norms.

Keywords: *effectiveness of social governance mechanisms, social self-organization, prolonged martial law, statehood potential, transformation of democratic practices, public authorities.*

Постановка проблеми. Аспекти історичної практики розвитку європейських, латиноамериканських, азійських та африканських держав, що перебували тривалий час в умовах обмежень надзвичайного стану свідчить про значні ризики деформації суспільного, політичного, економічного та культурного життя у ці періоди. Сучасні демократії теж дедалі частіше стикаються з викликами, що виникають в процесі тривалого функціонування механізмів надзвичайного стану. Тривале функціонування державного апарату України в умовах надзвичайного стану формує негативні аспекти «ефектів колії». Це фокусує увагу науковців та фахівців органів публічного управління на проблеми модернізації структурно-функціонального наповнення цільового змісту діяльності адміністративних органів та вдосконалення інститутів держави. Одночасно воно актуалізує питання смислової адаптації загального інституту демократії та розвитку інституцій громадянського суспільства до функціонування в умовах надзвичайного стану без втрати нашої державою смислового ядра демократії та народовладдя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В контексті проблеми вдосконалення якості державного управління (ДУ) в роботі А. В Соколова [1] обґрунтовано дві взаємопов'язані тези: 1) складність побудови інтегральних показників для оцінки якості ДУ обтяжена тим, що результати реалізації функцій державного управління далеко не завжди безпосередньо пов'язані з якістю державного управління; цілі державного управління, як правило, задаються у вигляді переліку і не згортаються в одну, деталізацією якої можна вважати інші «вкладені» функції. Подібні думки висловлює І.Лашук: «Забезпечення ефективності виступає складним завданням для державної управлінської діяльності. Різноплановість системи потребує використання раціональних підходів та створення диференційованих критеріїв оцінювання» [2]. Сміслові аплікації понять «державне управління», «публічне адміністрування» та «публічне управління» у контексті трансформаційних процесів в Україні аналізуються роботі Є.Тарана [3].

В роботі [4] авторів Лахижи М. І. та Качана Я. В. обґрунтовується теза про необхідність поєднання вимог: 1) до якості забезпечення адекватності публічного управління умовам воєнного стану, 2) збереження демократії з метою максимальної реалізації прав та свобод громадян 3) стимулювання активної участі громадян в протидії ворогу. Авторами підкреслюється, що правове забезпечення публічного управління в умовах воєнного стану спирається на низку нормативно-правових актів, прийнятих в основному в 2014–2021 рр. ще до початку повномасштабної війни. Автори [4] акцентують увагу також на програмній заяві Президента України Володимир Зеленський в інтерв'ю CNN та Reuters 1.03.2022 року: «Війна в Україні – це війна в цілому за цінності: життя, демократію, свободу.» [5]. На основі цієї важливої заяви В. Зеленського автори ще раз наголошують, що з європейськими народами нас єднають насамперед найважливіші для українців речі: цінність життя та демократія.

Професор Оболенський О. виходячи із базових цінностей демократії трактує публічне адміністрування як управління, що ґрунтується на волі громади (групи осіб) і реалізується суб'єктами, визначеними потребами громади для досягнення цілей громади як об'єкта контролю [6]. Обушна Н. розуміє зміст публічного управління насамперед як управління людьми. Аргументи авторки такі: 1) комунікуючи з громадянами, органи державної влади впливають на них як індивідуально, так і через свої різні групи, створені природним шляхом або з волі народу (наприклад, партії); 2) громадяни, їхні колективи, суспільство реагують на публічне управління та встановлюють зворотні зв'язки з владою, державою в цілому [7].

Іванов Є.В. міркує в тому ж руслі, що і Н. Обушна та О.Оболєнський, проте дещо контрверсійно наголошує на такій тезі: «публічне управління – це наука про управління громадською думкою, а не лише встановлення та підтримання добрих відносин між державою, організаціями та громадськістю» [8]. В роботі [9] досліджуються правовий, організаційний, соціально-орієнтований, експертний, технологічний та прагматичний підходи до оцінки ефективності діяльності державних органів. В цій же роботі звернено увагу на важливу роль таких індикаторів оцінки державного ефективного діяльності державних інституцій: дієвість, економічність, якість, інноваційність, продуктивність, адаптивність, гнучкість, оперативність, надійність та доброчесність. О. Березовська-Чміль вважає, що авторитарні режими характеризуються відсутністю чітко визначеного механізму передачі виконавчої влади та запереченням громадянських свобод і політичних прав громадян. При цьому вона наголошує: «Важливо визнати, що іноді авторитарний режим може маніпулювати й використовувати інструменти та фундаментальні принципи, пов'язані з демократією, спотворюючи та розмиваючи цінності, притаманні суспільству. Отже, громадська довіра до демократичного ідеалу може зруйнуватися, оскільки він стає інструментом маніпуляції представників влади» [10].

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особливостей функціонування держави в умовах тривалого воєнного стану, визначення характеристик його впливу на ефективність державного управління, на демократичні практики та ключові інституційні, культурні та суспільні чинники системно важливі для збереження і зміцнення державності та демократичного курсу України.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок соціальної самоорганізації виникають первинні осередки громадянського суспільства – різноманітні громади й громадські об'єднання (асоціації), які утворюють основу громадянського суспільства. Саме ці осередки є своєрідними «вузликами», що скріплюють і тримають разом горизонтальну мережу (павутину) асоціативного життя, різноспрямованих перехресних зв'язків і взаємодій громадян демократичної держави [11].

Формат воєнного стану для регулювання суспільно-політичних та державно-управлінських процесів був вперше запроваджено в Україні лише після того, як 25.11.2018 р. у Керченській протоці російські військові кораблі атакували та захопили три кораблі ВМС України та взяли в полон понад 20 українських моряків. Метою такої державно-управлінської дії, за словами 5-го Президента, було пришвидшене підвищення обороноздатності України та готовності до можливої масштабної агресії РФ, при цьому воєнний стан не мав накладатися на початок президентської виборчої кампанії. Режим діяв з 26.11.2018 по 26.12.2018 р. Причому лише на території 10 прикордонних областей з РФ та Придністров'ям [12].

Надзвичайні обмежувальні заходи передбачені в Указі Президента [12] та в Законі про запровадження воєнного стану [13] сприйняті тоді були громадськістю та політичними силами України досить неоднозначно. Деякі представники політикуму та громадськості тоді прямо звинувачували 5-го Президента у спробі використати воєнний стан для впливу на виборчий процес або відтермінування виборів. Можливо, це ретранслювало насамперед промосковські пропагандистські антиукраїнські наративи. Разом і з тим, обережне ставлення громадськості України до обмеження їх прав та свобод підкреслює одночасно і прихильність громадян України до ідеалів демократії.

24 лютого 2022 року, в тих умовах в яких опинилася у ці дні Україна внаслідок розв'язання «гібридним ворогом» повномасштабної війни, вимушеним ефективним управлінським кроком захисту держави та державності України знову ж стало законодавче введення воєнного стану. Цей крок 6-го Президента України відразу був позитивно сприйнятий демократичною громадськістю та державницькими політичними силами. Підтриманий він був насамперед тими суб'єктами громадянського суспільства, які після делегімітизації посттоталітарного «комуністичного» України уряду в 1990–1991 рр. спромоглися організувати дві масштабні соціально-політичні

події: 1) Помаранчеву революцію (2004 р.); 2) Революцію Гідності (2014 р.) Ці революції стали генераторами демократичних перетворень та руйнівниками квазіавторитарних тенденцій розвитку держави. Громадськість України мала також попередній демократичний досвід масового мирного протесту в 1991 р. під час акції громадянського протесту яка отримала назву «Революція на Граніті».

На основі аналізу тих суспільних подій лютого–березня 2022 р., коли громадяни-патріоти добровільно прийшли та масово стояли в чергах до військоматів можна зробити багато висновків. В контексті взаємодії феноменів демократії та результативності державного управління теж доцільно зробити кілька висновків:

1. Оскільки держава Україна в 2014–2022 рр. мала усі базові ознаки демократичного врядування, то захист державності України для її патріотів ідеологічно передбачає одночасно і захист демократії від агресивної диктатури сусідньої держави та від «отруєного» імперською шовіністсько-фашистською пропагандою масою сусіднього народу.

2. Домінантна патріотична частина народу України в 2022 р. саме цьому зв'язку, зрозуміла нагальну доцільність введення воєнного стану як частину і власної відповіді на питання захисту державності та демократії.

3. Значна частина суспільства навіть вважала, що воєнний стан в 2022 р. був введений із запізненням.

4. Деякі громадські діячі вважають, що превентивні заходи воєнного стану (мобілізація, зростання обсягів військової промисловості, підготовка територіальної оборони, мінування небезпечних коридорів, захист аеродромів, розгортання сил ППО) могло відразу стати стримуючими факторами швидкості агресії [14].

Нагадаємо слова професора університету Торонто Л. А. Вея «два фактори роблять російське вторгнення історичним водорозділом битви за демократію у Європі: прозора моральна ясність справи України та екзистенційна загроза безпеці з боку нової російської агресії» [15]. У цьому ж контексті варто звернути увагу і на висновки відомого аналітика Т. Снайдера: 1) путінський авторитаризм, не здатний продукувати привабливі ідеї та смисли, натомість спрямовує свою інформаційну і пропагандистську активність на руйнування демократичних цінностей через поширення морального релятивізму й нігілізму, намагаючись демобілізувати громадян та сіяти їх зневіру в дієву демократію та її інститути; 2) війна виявила також світоглядні виміри демократії та авторитаризму й актуалізувала базові етичні принципи та ціннісний фундамент самої демократії; 3) ця війна – про утвердження принципів у XXI ст. та про можливість демократичного майбутнього [16].

В роботі Ю. Каралаш [17] підкреслюється, що покроковою формою самоорганізації в соціальних системах, її елементарною дією є громадянська ініціатива. Авторка вважає, що необхідно розрізняти ту громадську ініціативу, яку вона характеризує як афективну та традиційну несвідому дію, та таку громадянську дію яка є свідомою ініціативою, ефектом якої є власне формулювання цілей індивідом.

Жертовність громадян України заради збереження державності та демократії України можна ілюструвати уже таким прикладами які увійшли в світову історію. Тут нагадаємо лише два.

1) Морський піхотинець Віталій Скакун здійснив надзвичайний подвиг: у перші години широкомасштабного вторгнення російської армії в Україну підірвав міст на півдні України разом із собою щоб не дати ворожій колонії наступати [18].

2) «Жителі села Демидів відкрили дамби і затопили своє село разом зі своїми будинками та майном, аби ускладнити просування російських військ до Києва. Вони думали передовсім про суспільне благо оборони та захист столиці країни, а не про свої власні будинки і майно» [19 с. 29].

Це не просто подвиги, – це цивілізаційні феномени. Управління соціальними спільнотами людей є рамовим цивілізаційним феноменом. Влада як система-процес теж є рамовим цивілізаційним феноменом. В цьому зв'язку, думки мислителів, владомож-

ців, практиків-управителів та науковців, які вивчали або застосовували знання-розуміння-вміння процесів формування або завоювання влади, варті уваги і на сучасному етапі. Вони результативні для розуміння проблем сучасності внаслідок спірального-циклічного характеру еволюції феноменів управління та влади. Одна з фундаментальних думок що стосується і проблеми устоїв демократії та якості управління така. «Влада схильна до корупції, а абсолютна влада корумпується абсолютно. Серед того, що веде до деградації і деморалізації людини, влада – найбільш стала і активна сила» [20].

Аналіз історичного досвіду [21] засвідчує, що довготривалий надзвичайний або воєнний стан формує і довготривалі, і термінові виклики для екзистенції країни. В цьому зв'язку вважаємо актуальними такі тези: 1) посилити увагу інституційних проблем, які гальмують, а подекуди й унеможливають перехід на нові стандарти управління в контексті підвищення рівня обороноздатності країни; 2) корупція та інші інституційні дисфункції руйнують ефективність механізмів публічного управління в Україні; 3) проблема переходу на нові стандарти управління в контексті підвищення рівня обороноздатності країни стосується опортуністичної поведінки як громадян, так і функціонерів [22].

Довготривалий надзвичайний стан з часом перетворюється в само відтворювану систему-процес яка рухається за ефектом колії. Це призводить до зменшення ефективності механізмів соціального управління та соціальної самоорганізації необхідних для циклічного самовідтворення ефективності системи державного управління на основі формування синергетичних режимів [23]. Паралельно, ефект колії надзвичайного стану породжує тенденцію масштабного зростання ефектів дисциплінарної влади описану в роботах М.Фуко [24]. Це вимагає і від системи державного управління, і від концептуально масштабніших систем публічного управління та соціального управління високої адаптивності, великої креативності, ініціативності та самоконтролю. Вимагає одночасно і стійкості, і здатності до соціально-політичних інновацій в умовах наростання суспільно-політичної втоми від обмежень та державно-управлінських суперечностей воєнного стану.

Обтяжливими обставинами для резильєнтності країни є ситуації, коли внаслідок елімінації нормального обсягу демократизму в державних інституціях, внаслідок зменшення або елімінації патріотизму в середовищі населення яке займається бізнесом зростає чисельність осіб які активно або пасивно беруть участь у корупційних схемах та корупційних діяннях. Не тільки в сфері «загальної економіки», але і в сфері економіки оборони: виробництва зброї для ЗСУ, закупівлі зброї для ЗСУ за кордоном, обслуговування проблем харчування та речового забезпечення армії тощо. Це створює одночасно загрози і демократії як ідеології та практиці управління, так і національній безпеці та обороні [25].

Безпекова, суспільна та економічна результативність діяльності державного управління в умовах надзвичайного стану залежить від якості взаємодії державних інститутів із громадянським суспільством. Інститути громадянського суспільства виступають не лише механізмом контролю, а й партнером у формуванні цілей та оцінці результативності державної політики. Результативність системи державного управління та якості демократії в умовах пролонгованого надзвичайного стану визначаються поєднанням трьох чинників: політичної та управлінської культури владоможців; інституційної спроможності державного апарату; активності та зрілості громадянського суспільства. Тільки гармонійна взаємодія цих елементів дозволить Україні не лише зберегти демократичний курс розвитку, але й зміцнити власну державність у довгостроковій перспективі.

Висновки. Тривале функціонування держави та державного апарату в умовах надзвичайного стану вимагає не лише збільшення його функціональної оперативності та результативності в досягненні визначених державною владою цілей, покращення мобільності її управлінських структур, але і високої якості вибору цілей соціального управління. Це потребує якісно кращого структурно-функціонального наповнення цільового змісту діяльності як органів та інститутів держави, так і інститутів громадянського суспільства.

Необхідно також враховувати, що в демократичних державах Європи стабільність правління Президента держави та урядової коаліції (Франція), стабільність урядової

коаліції (ФРН, Великобританія, Польща, Румунія) залежать від думки та настроїв виборців цих країн. Як виборці, так і політики демократичних країн інвестують в обороноздатність України значною мірою із міркувань моральних імперативів захисту демократичної системи в Європі. В цьому зв'язку міжнародна підтримка Президента України, Уряду України, України як держави в цілому залежить від політичної культури її державних службовців та їх здатності дотримуватися і функціоналу, і духу та моральності тієї демократії, за яку бореться своїми інвестиціями Європа у протистоянні авторитарному режиму путінської «єрефії». Європейська спільнота інвестує значні ресурси у підтримку України також з практичних розрахунків саме розглядаючи нашу державу як форпост демократії у протистоянні авторитарним практикам по лінії «зіткнення цивілізацій» (С.Ф. Гантінгтон). Це накладає додаткову відповідальність на українську політичну еліту, адже якість державного управління стає не лише внутрішнім, а й міжнародним критерієм її легітимності.

Список використаних джерел:

1. Соколов А. В. Сучасні підходи до оцінки якості державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=901>
2. Лашук Я. М. Сучасні підходи до оцінювання ефективності державного управління. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2021. Т. 8, № 1. С. 96–104. DOI: [https://doi.org/10.52566/msu-econ.8\(1\).2021.96-104](https://doi.org/10.52566/msu-econ.8(1).2021.96-104)
3. Таран Є. І. Співвідношення понять «державне управління», «публічне адміністрування» та «публічне управління» у трансформаційних процесах України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020., № 2. С. 33–37. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/05>
4. Лахижа М. І., Качан Я. В. Правове забезпечення публічного управління в Україні в умовах воєнного стану: теоретичні аспекти та практика. *Теорія та практика державного управління*. 2022. № 1 (74). С. 22–31. DOI: <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2022-1-02>
5. Україна воює за цінності свободи й демократії, тому розраховує на підтримку цивілізованого світу – Президент. Президент України. *Офіційне інтернет-представництво*. 01.03.2022. URL: <https://president.gov.ua/news/ukrayina-voyuue-za-cinnosti-svobodi-j-demokratiyi-tomu-rozra-73273>
6. Оболенський О. Ю. Публічне управління: цивілізаційний тренд, наукова теорія та напрями освіти. *Публічне управління: шляхи розвитку: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю* (м. Київ, 26 листоп. 2014 р.): у 2 т. Київ:- НАДУ, 2014. Т. 1. С. 4.
7. Обушна Н. І. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект. *Ефективність державного управління : зб. наук. пр.* 2015. Вип. 44. С. 53–63. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44(1)_8)
8. Іванов Є. В. Інституційна складова суб'єктів публічного управління. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Вип. 34 (73), № 1. С. 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/01>
9. Пікулик О. І., Власюк Н. І. Основні підходи до оцінювання ефективності діяльності органів державного управління. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 1. С. 93–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/17>
10. Березовська-Чміль О. Порівняльний аналіз демократичного та авторитарного політичних режимів. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2023. Вип. 1(15). С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-2>
11. Мельник Н. В. Співвідношення й особливості взаємовідносин самоорганізації народу та громадянського суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. № 4. С. 52–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2015_3_4
12. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 28 листопада 2018 р. № 2630-VIII. *Голос України*. URL: <https://golos.com.ua/article/310658>
13. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 26 листопада 2018 р. № 393. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://president.gov.ua/documents/3932018-25594>

14. Воєнний стан на півдні за 2 місяці до повномасштабного вторгнення дав би змогу уникнути швидкої окупації регіону – Луценко. 5 канал. URL: <https://www.5.ua/polityka/voiennyi-stan-na-pivdni-za-2-misiatsi-do-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-dav-by-zmohu-ynyknuty-shvydkoi-okupatsii-rehionu-lutsenko-317190.html>
15. Way L. A. The rebirth of the liberal world order? *Journal of Democracy*. 2022. Vol. 33, № 2. P. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.1353/jod.2022.0014>
16. Snyder T. Ukraine holds the future: The war between democracy and nihilism. *Foreign Affairs*. 2022. Vol. 101. P. 124. URL: <https://foreignaffairs.com/ukraine/ukraine-war-democracy-nihilism-timothy-snyder>
17. Каралаш Ю. Самоорганізація у соціальних системах: сутність, особливості та цільова природа. *Humanities Studies*. 2020. Вип. 1. С. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2019-2-79-02>
18. Історія подвигу Віталія Скакуна з Тернопільщини: підірвав міст, щоб зупинити ворога. Хроніка. URL: <https://hronika.com.ua/novyny/istoriya-podvygu-vitaliya-skakuna-z-ternopilshhyny-pidirvav-mist-shhob-zupyntyty-voroga/>
19. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін. ; за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
20. Дальберг-Актон Д. Нариси з історії свободи, влади та демократії / Лорд Актон ; упоряд., передм. і комент. О. Проценко ; пер. П. Тарашук, Н. Поліщук, Н. Обвінцева. Київ : Простір, 2019. 708 с.
21. Le T.-H., Bui M.-T., Uddin G. S. Economic and social impacts of conflict: A cross-country analysis. *Economic Modelling*. 2022. Vol. 115 (C). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105981>
22. Кобець Ю. Політична система України в умовах воєнного стану: проблеми ефективності. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. Вип. 1 (16). С. 27–33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-4>
23. Черленяк І. І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління : монографія. Ужгород : Ліра, 2010. 652 с.
24. Стародубцева Н. С., Петрова Г. М. Філософські погляди Мішеля Фуко і сучасність. Матеріали конференцій, семінарів, круглих столів. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2025. С. 132–134. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/36962>
25. Савін Т. Корупційний обіг на 50 мільярдів: ЗМІ розкрили тіньові механізми в Міноборони. *Focus.ua*. 17 березня 2024. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/633791-korupcijnij-obig-na-50-milyardiv-zmi-rozkrili-tinovi-mehanizmi-v-minoboroni>

References:

1. Sokolov A. V. (2014). Suchasni pidkhody do otsinky yakosti derzhavnoho upravlinnia [Modern approaches to assessing the quality of public administration]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 4. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=901>
2. Lashchuk Ya. M. (2021). Suchasni pidkhody do otsiniuvannia efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia [Modern approaches to assessing the efficiency of public administration]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomika"*, vol. 8, no. 1, pp. 96–104. DOI: [https://doi.org/10.52566/msu-econ.8\(1\).2021.96-104](https://doi.org/10.52566/msu-econ.8(1).2021.96-104)
3. Taran Ye. I. (2020). Spivvidnoshennia poniat "derzhavne upravlinnia", "publichne administruvannia" ta "publichne upravlinnia" u transformatsiinykh protsesakh Ukrainy [Correlation of concepts "public administration", "public administration" and "public management" in the transformational processes of Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Derzhavne upravlinnia*, no. 2, pp. 33–37. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/05>
4. Lakhycha M. I. & Kachan Ya. V. (2022). Pravove zabezpechennia publicnoho upravlinnia v Ukraini v umovakh voiennoho stanu: teoretychni aspekty ta praktyka [Legal support of public administration in Ukraine under martial law: theoretical aspects and practice]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, no. 1 (74), pp. 22–31. DOI: <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2022-1-02>
5. Ukraina voiuie za tsinnosti svobody i demokratii, tomu rozrakhovuie na pidtrymku tsyvilizovanoho svitu – Prezydent [Ukraine fights for the values of freedom and democracy, so it counts on the support of the civilized world – President]. *Prezydent Ukrainy. Ofitsiine internet-predstavnytstvo*. Available at: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-voyuye-za-cinnosti-svobody-i-demokratiyi-tomu-rozra-73273>

6. Obolenskyi O. Yu. (2014). Publichne upravlinnia: tsyvilizatsiyni trend, naukova teoriia ta napriamy osvity [Public administration: civilizational trend, scientific theory and directions of education]. In *Publichne upravlinnia: shliakhy rozvytku: materialy nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu* (Kyiv, 26 lystopada 2014), vol. 1, p. 4. Kyiv: NADU. (in Ukrainian)
7. Obushna N. I. (2015). Publichne upravlinnia yak nova model orhanizatsii derzhavnoho upravlinnia v Ukraini: teoretychnyi aspekt [Public administration as a new model of public administration organization in Ukraine: theoretical aspect]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 44, pp. 53–63. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44(1)_8)
8. Ivanov Ye. V. (2023). Instytutsiina skladova subiektiv publichnoho upravlinnia [Institutional component of public administration subjects]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 34 (73), no. 1, p. 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/01>
9. Pikulyk O. I. & Vlasiuk N. I. (2023). Osnovni pidkhody do otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti orhaniv derzhavnoho upravlinnia [Basic approaches to assessing the efficiency of public administration bodies]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, no. 1, pp. 93–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/17>
10. Berezovska-Chmil O. (2023). Porivnialnyi analiz demokratychnoho ta avtoritarnoho politychnykh rezhymiv [Comparative analysis of democratic and authoritarian political regimes]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Politolohiia*, vol. 1 (15), pp. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-2>
11. Melnyk N. V. (2017). Spivvidnoshennia i osoblyvosti vzaïmovidnosyn samoorganizatsii narodu ta hromadianskoho suspilstva [Correlation and peculiarities of self-organization relations of the people and civil society]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii yurydychna*, no. 4, pp. 52–58. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2015_3_4
12. Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy “Pro vvedennia voïennoho stanu v Ukraini” [On approval of the Decree of the President of Ukraine “On introduction of martial law in Ukraine”]. *Zakon Ukrainy No. 2630-VIII*. Available at: <https://www.golos.com.ua/article/310658>
13. Pro vvedennia voïennoho stanu v Ukraini [On introduction of martial law in Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 393. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy*. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3932018-25594>
14. Voïennyi stan na pïvdni za 2 misiatsi do povnomasshtabnoho vtornhennia dav by zmohu uniknuti shvydkoi okupatsii rehionu – Lutsenko [Martial law in the south 2 months before the full-scale invasion would have helped avoid rapid occupation of the region – Lutsenko]. *5 kanal*. Available at: <https://5.ua/polityka/voïennyi-stand-na-pïvdni-za-2-misiatsi-do-povnomasshtabnoho-vtornhennia-dav-by-zmohu-uniknuti-shvydkoi-okupatsii-rehionu-lutsenko-317190.html>
15. Way, L. A. (2022). The rebirth of the liberal world order? *Journal of Democracy*, vol. 33, no. 2, pp. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.1353/jod.2022.0014>
16. Snyder T. (2022). Ukraine holds the future: The war between democracy and nihilism. *Foreign Affairs*, vol. 101, p. 124. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/ukraine-war-democracy-nihilism-timothy-snyder>
17. Karalash Yu. (2020). Samoorganizatsiia u sotsialnykh systemakh: sutnist, osoblyvosti ta tsilova pryroda [Self-organization in social systems: essence, features and target nature]. *Humanities Studies*, vol. 1, pp. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2019-2-79-02>
18. Istoriia podvyhu Vitaliia Skakuna z Ternopilshchyny: pidirvav mist, shchob zupynyty voroha [History of Vitalii Skakun’s feat from Ternopil region: blew up the bridge to stop the enemy]. *Khronika*. Available at: <https://hronika.com.ua/novyny/istoriya-podvygu-vitaliya-skakuna-z-ternopilshchyny-pidirvav-mist-shchob-zupynyty-voroga/>
19. Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. (2022). [Ukrainian society in wartime]. S. Dembitskyi, O. Zlobina, N. Kostenko et al.; eds. Ye. Holovakha, S. Makeieva. Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy.
20. Dalberg-Akton D. (2019). Narysy z istorii svobody, vlady ta demokratii [Essays on the history of freedom, power and democracy] / Lord Acton; comp., forew. and comm. O. Protsenko; trans. P. Tarashchuk, N. Polishchuk, N. Obvintseva. Kyiv: Prostir.
21. Le T.-H., Bui M.-T. & Uddin G. S. (2022). Economic and social impacts of conflict: A cross-country analysis. *Economic Modelling*, vol. 115 (C). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105981>
22. Kobets Yu. (2024). Politychna systema Ukrainy v umovakh voïennoho stanu: problemy efektyvnosti [Political system of Ukraine under martial law conditions: problems of efficiency]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Politolohiia*, vol. 1 (16), pp. 27–33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-4>

23. Cherleniak I. I. (2010). Synerhetychni modeli optymizatsii systemy derzhavnoho upravlinnia [Synergetic models of optimization of the public administration system]: monograph. Uzhhorod: Lira. (in Ukrainian)

24. Starodubtseva N. S. & Petrova H. M. (2025). Filosofski pohliady Mishelia Fuko i suchasnist [Philosophical views of Michel Foucault and modernity]. In *Materialy konferentsii, seminariv, kruglykh stoliv* (pp. 132–134). Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Available at: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/36962> (in Ukrainian)

25. Savin T. (2024, March 17). Koruptsiinyi obih na 50 miliardiv: ZMI rozkryly tinovi mekhanizmy v Minoborony [Corruption turnover of 50 billion: Media revealed shadow mechanisms in the Ministry of Defense]. *Focus.ua*. Available at: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/633791-korupcijnij-obig-na-50-milyardiv-zmi-rozkrili-tinovi-mehanizmi-v-minoboroni>

Стаття надійшла: 28.08.2025

Стаття прийнята: 18.09.2025

Стаття опублікована: 31.10.2025
